

Marek Wójtowicz

Uniwersytet Śląski w Katowicach

ORCID: 0000-0001-5759-2113

BADANIA NAD RODZINĄ PROWADZONE NA WYDZIALE TEOLOGICZNYM UNIWERSYTETU ŚLĄSKIEGO W KATOWICACH W LATACH 2001–2024

*RESEARCH ON THE FAMILY CONDUCTED AT THE FACULTY
OF THEOLOGY OF THE UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
FROM 2001 TO 2024*

ABSTRACT:

At the Faculty of Theology of the University of Silesia, which has existed since 2001 – in addition to the dominant theological research – research on the family is constantly conducted. Their intensity increased after the family studies program was established in 2009. The Faculty of Theology of the University of Silesia academics have published many scientific publications on marriage and family issues. They present the results of research carried out in such scientific disciplines as: theological sciences, biblical sciences, canon law, psychology, pedagogy, history, and philosophy. Family science students can also boast of considerable scientific activity.

Na istniejącym od 2001 r. Wydziale Teologicznym UŚ stale prowadzone są – obok dominujących teologicznych – badania nad rodziną. Ich intensywność wzrosła po uruchomieniu w 2009 r. kierunku studiów: nauki o rodzinie. Pracownicy Wydziału Teologicznego UŚ mają w swoim dorobku wiele publikacji naukowych dotyczących problematyki małżeńskiej i rodzinnej. Prezentują one rezultaty badań realizowanych w ramach takich dyscyplin naukowych jak: teologia, biblistyka, prawo kanoniczne, psychologia, pedagogika, historia, filozofia. Pokazną aktywnością naukową mogą także pochwalić się studenci kierunku: nauki o rodzinie.

Słowa kluczowe: Wydział Teologiczny UŚ, nauki o rodzinie, małżeństwo, rodzina

Keywords: Faculty of Theology US, family studies, marriage, family

Ćwierćwiecze funkcjonowania Wydziału Teologicznego na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach wywarło istotny wpływ na życie społeczne Katowic, województwa śląskiego i całego naszego kraju. Jego owocem jest niewątpliwie

powstanie i rozwój nowego środowiska naukowego, skupionego na prowadzeniu badań z dziedziny nauk teologicznych. O ich wysokiej jakości świadczą chociażby wyniki dokonanej przez MNiSW oceny parametrycznej/ewaluacji; w dwóch ostatnich, ocenionych okresach (2013–2016 oraz 2017–2021) katowicka teologia otrzymała wysoką notę A¹. Niejako w cieniu działań ukierunkowanych na pogłębianie wiedzy teologicznej prowadzono na Wydziale Teologicznym, zresztą od samego początku jego istnienia, także badania z zakresu nauk o rodzinie. Warto przedstawić najważniejsze osiągnięcia związane z naukową refleksją nad małżeństwem i rodziną, którymi może poszczycić się środowisko akademickie Wydziału Teologicznego UŚ.

1. KONTEKST ROZWOJU BADAŃ NAD RODZINĄ NA WYDZIALE TEOLOGICZNYM UŚ

Zasadniczymi celami, dla których urzeczywistnienia utworzono na początku stulecia Wydział Teologiczny UŚ i dobrano odpowiedni skład kadrowy, było prowadzenie wartościowych badań teologicznych oraz kształcenie studentów – wśród nich alumnów Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego – na kierunku: teologia. Mogłoby wydawać się, że krok ten wykluczył jakąkolwiek nieteologiczną działalność badawczą, jednakże już od zarania istnienia Wydziału Teologicznego UŚ dorobek naukowy jego pracowników dotyczył także zagadnień małżeńskich i rodzinnych. Wyjaśnienie takiego stanu rzeczy musi uwzględnić dwa ważne czynniki. Po pierwsze, wielu teologów zatrudnionych na Wydziale Teologicznym UŚ badało kwestie wspólne dla teologii i nauk o rodzinie, a po drugie, pracownikami Wydziału stali się również przedstawiciele dyscyplin naukowych dla teologii pomocniczych, w tym filozofii, psychologii i pedagogiki.

Po kilku latach działalności władze Wydziału Teologicznego UŚ postanowiły poszerzyć jego ofertę dydaktyczną. Wybór padł na kierunek: nauki o rodzinie – w 2009 r. pierwsi studenci rozpoczęli naukę na studiach pierwszego stopnia, a w 2012 r. uruchomiono studia drugiego stopnia ze specjalnością: mediator i asystent rodziny². Warto dodać, że ówczesne przepisy obligowały jednostkę realizującą dany program studiów (zwany później programem kształcenia) do wypełnienia „minimum kadrowego”, czyli do wykazania, że zatrudnia ona pracowników naukowo-dydaktycznych ze stosownymi kompetencjami. Obok wymaganych tytułów i stopni naukowych osoby tworzące owo „minimum” musiały także posiadać wyrazisty dorobek publikacyjny związany z prowadzonym kierunkiem

¹ W pierwszym z tych okresów oceniano jednostki naukowe, w drugim – dyscypliny naukowe, a zatem ocenę A otrzymały w 2017 r. Wydział Teologiczny UŚ, a w 2022 r. Instytut Nauk Teologicznych UŚ.

² Por. M. Wójtowicz, *Historia kierunku studiów nauki o rodzinie na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 49,1 (2016), s. 228-233.

studiów. Warunek ten wskazywani corocznie pracownicy Wydziału Teologicznego UŚ w sposób niekwestionowany wypełniali w odniesieniu do teologii i nauk o rodzinie.

Działalność dydaktyczna i badawcza w zakresie nauk o rodzinie znalazła odzwierciedlenie również w strukturze Wydziału Teologicznego UŚ. Od roku akademickiego 2010/2011 do końca roku akademickiego 2019/2020 – po którym na Uniwersytecie Śląskim przestały istnieć jednostki wewnątrzwydziałowe – funkcjonował Zakład, a następnie Katedra Nauk o Rodzinie. W 2020 r. Katedra ta liczyła osiem osób (siedem zatrudnionych w wymiarze pełnego etatu i jedną w wymiarze jego połowy) reprezentujących rozmaite dyscypliny naukowe: trzy teologię, dwie psychologię, dwie pedagogikę i jedna filozofię.

W tym miejscu warto prześledzić osobliwe i pełne niespodziewanych zwrotów akcji losy nauk o rodzinie, które w strukturze nauki polskiej pojawiły się w 2011 r. Zostały wówczas uznane za dyscyplinę naukową i obok 12 innych (m.in. filozofii, historii, kulturoznawstwa, literaturoznawstwa) zaklasyfikowane do obszaru i dziedziny nauk humanistycznych³, co zaowocowało możliwością ukształtowania swoistych, charakterystycznych dla nowej dyscypliny podstaw prowadzonych badań nad małżeństwem i rodziną (przedmiot, metodologia, stosunek do innych dyscyplin) oraz zdobywania już nie tylko tytułów zawodowych licencjata i magistra, ale także stopni naukowych: doktora i doktora habilitowanego oraz tytułu naukowego profesora. W konsekwencji w 2018 r. nadano w Polsce pierwszy stopień doktora nauk o rodzinie. Jednakże w tym samym roku, w ramach reformy szkolnictwa wyższego, zredukowano liczbę dyscyplin naukowych i nauki o rodzinie straciły swój dotychczasowy status. W 2022 r. nieoczekiwanie został on nie tylko przywrócony, ale i wzmocniony. Decyzją ministra edukacji i nauki wyodrębniono dziesięć dziedzin nauki, w tym dziedzinę nauk o rodzinie, która zawiera jedną dyscyplinę naukową – nauki o rodzinie⁴.

Należy nadmienić, że niestabilna sytuacja nauk o rodzinie w polskim systemie szkolnictwa wyższego oraz jej zależność od zmiennych uwarunkowań politycznych zdecydowanie nie sprzyjała i nadal nie sprzyja konsekwentnej strategii rozwoju Wydziału Teologicznego UŚ. Chociaż w ostatnich latach zatrudnieni zostali nowi pracownicy naukowo-dydaktyczni prowadzący badania nad rodziną, to władze Wydziału, być może roztropnie, wstrzymywały się ze zdecydowanymi staraniami (najpierw o uzyskanie uprawnień do prowadzenia studiów trzeciego stopnia, a obecnie o utworzenie Instytutu Nauk o Rodzinie UŚ i poddanie ewaluacji owej dyscypliny) ukierunkowanymi na strukturalne wzmocnienie na Uniwersytecie Śląskim ośrodka „famiologicznego”.

³ Por. *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 września 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych*, § 1, załącznik.

⁴ Por. *Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 11 października 2022 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych*, § 1, załącznik.

Zamierzone tutaj systematyczne zestawienie rezultatów badań nad problematyką małżeńską i rodzinną realizowanych na Wydziale Teologicznym UŚ wymaga przyjęcia określonego kryterium porządkowania prezentowanych treści. Będzie nim dyscyplina naukowa – wyłączając nauki o rodzinie – najlepiej charakteryzująca przedmiotowo i metodologicznie przeprowadzone badania. Zostaną one zatem omówione zgodnie z powiązaniem z kolejnymi dyscyplinami pozostającymi w obrębie trzech aktualnie wyróżnionych dziedzin: nauk teologicznych, nauk społecznych oraz nauk humanistycznych. Należy przy tym zaznaczyć, że badania nad rodziną częstokroć mają charakter interdyscyplinarny⁵ i nie zawsze łatwo jest ustalić, z którą z dyscyplin naukowych ich związek jest najsilniejszy.

Następująco zostaną przedstawione najważniejsze rezultaty badań nad rodziną, uzyskane przez naukowców zatrudnionych na Wydziale Teologicznym UŚ: po zarysowaniu problematyki badawczej, podejmowanej przez daną osobę, wskazane będą jedynie wybrane publikacje zawierające omówienie efektów jej pracy naukowej. Trzeba zaznaczyć, że analiza kwestii rodzinnych jest obecna w dorobku kilkudziesięciu byłych i obecnych pracowników Wydziału Teologicznego UŚ oraz mieści się w kilkuset publikacjach naukowych. Szczegółowa prezentacja wszystkich prowadzonych przez niemal ćwierćwiecze badań znacznie przekroczyłaby ramy niniejszego opracowania.

2. BADANIA NAD RODZINĄ W DZIEDZINIE NAUK TEOLÓGICZNYCH

Jedną z dyscyplin naukowych w obrębie dziedziny nauk teologicznych są nauki teologiczne. Jak zostało to już zaznaczone, od początku istnienia Wydziału Teologicznego UŚ wielu zatrudnionych na nim teologów podejmowało badania nad rodziną. Przedstawione zostaną ich rezultaty osiągnięte w następujących subdyscyplinach teologicznych: teologii moralnej, katolickiej nauce społecznej, teologii dogmatycznej i teologii pastoralnej.

Nie powinna zdumiewać znacząca obecność problematyki „familiologicznej” w badaniach przedstawicieli teologii moralnej. Ponieważ ostatnie dekady wiążą się z istotnymi przemianami społecznymi, także współczesny kształt życia rodzinnego – chociaż zwykle cechujący się dużą bezwładnością, relatywnie mało podatny na pośpieszne modyfikacje – wciąż skłania do refleksji, w tym teologiczno-moralnej.

Imponujący dorobek naukowy ks. Alojzego Drożdża dotyczy wyjątkowo szerokiej tematyki, w której ramach poruszane są takie zagadnienia, jak np. aksjologiczny wymiar życia rodzinnego, uczciwość małżeńska czy autorytet ojca. Na szczególną

⁵ Por. G. Koszałka, M. Stopikowska, *Zakończenie*, w: *Nauki o rodzinie – tradycje i perspektywy edukacyjne*, red. G. Koszałka, M. Stopikowska, Gdańsk 2007, s. 381.

uwagę zasługuje analiza zagrożeń pojawiających się przed współczesną rodziną. Ksiądz A. Drożdż wskazywał na etyczny kontekst i prawdziwą naturę takich idei, jak permissywizm seksualny, afirmacja bezdzietności, *gender* czy antypedagogika⁶.

Badania ks. Antoniego Bartosza koncentrują się wokół kwestii bioetycznych (cierpienie, eutanazja, uporeczywa terapia, antykoncepcja) i działań duszpasterskich ukierunkowanych na kryzysowe sytuacje w życiu człowieka (opieka paliatywna, telefon zaufania, apostołstwo chorych). Bezpośrednio bądź pośrednio dotyczą zagadnień małżeńskich i rodzinnych. Należy uwzględnić również pionierskie badania nad seksualnością osób niepełnosprawnych. Teolog wskazuje, w świetle doktryny katolickiej, na właściwe rozumienie tej złożonej problematyki⁷.

Ksiądz Wojciech Surmiak ma w swoim dorobku wiele publikacji dotyczących bioetyki i etyki seksualnej. Warto jednak uwypuklić jego badania nad fenomenem miłości małżeńskiej w encyklice *Amoris laetitia* papieża Franciszka. Polski naukowiec dowodzi zarówno ciągłości papieskiego nauczania (Paweł VI, Jan Paweł II, Benedykt XVI), jak i jego aktualizacji w świetle współczesnego „katolickiego odczuwania” więzi małżeńskiej⁸.

Aleksandra Kłos-Skrzypczak prowadziła rozległe badania nad misją Kościoła katolickiego w Stanach Zjednoczonych, w tym ze szczególnym uwzględnieniem kwestii bioetycznych i rodzinnych. Trzeba także zwrócić uwagę na jej dociekania z wykorzystaniem metod empirycznych dotyczące zjawiska utraty dziecka w okresie prenatalnym. A. Kłos-Skrzypczak opisała przebieg procesu żałoby oraz wpływ doświadczenia straty na życie małżeńskie i rodzinne⁹.

Działania naukowe Ewy Szwarczyńskiej koncentrowały się wokół ideologii *gender*. W monografii poświęconej temu zagadnieniu¹⁰ umiejętnie połączyła analizę socjologiczną z oceną moralną badanego fenomenu, dokonaną z perspektywy personalistycznej. Ksiądz Tomasz Gwoździewicz podjął refleksję nad zagadnieniami bioetycznymi i wychowaniem moralnym. Przeprowadził także gruntowne badania dotyczące zjawiska sieroctwa, wskazując na konieczność uwzględnienia – obok narzucających się aspektów społecznych: socjologicznych, psychologicznych, pedagogicznych – również jego wymiaru duchowego¹¹.

Wśród szerokiej problematyki obecnej w publikacjach ks. Arkadiusza Wuwera, rozstrzyganej w duchu katolickiej nauki społecznej, znajdują się liczne wątki

⁶ Por. A. Drożdż, *Współczesne ludzkie pomysły na rodzinę*, w: *Rodzina miłością wielką* (?), red. W. Surmiak, Katowice 2014, s. 145-154; A. Drożdż, *Dzisiejsze ataki na małżeństwo i rodzinę*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 49,1 (2016), s. 114-131.

⁷ Por. A. Bartoszek, *Seksualność osób niepełnosprawnych: studium teologicznomoralne*, Katowice 2009.

⁸ Por. W. Surmiak, *Miłość małżeńska w świetle Amoris laetitia papieża Franciszka*, w: „*Ita ad Ioseph*” (Rdz 41,55). Księga Jubileuszowa dla Księdza Józefa Kozyry w 75. rocznicę urodzin i 50. święceń kapłańskich, red. A. Malina, Katowice 2022, s. 260-275.

⁹ Por. A. Kłos-Skrzypczak, *The Impact of the Loss of a Child in the Prenatal Period on Marital and Family Life and the Religiosity of Women after Miscarriage*, „Religions” 11 (2023), s. 1-15.

¹⁰ Por. E. Szwarczyńska, *Genderowa rodzina. Perspektywa chrześcijańska*, Katowice 2018.

¹¹ Por. T. Gwoździewicz, *Sieroctwo jako problem społeczny i moralny*, Katowice 2020.

dotyczące życia rodzinnego. Można tutaj wymienić chociażby takie kwestie jak: ojcostwo, kobiecość, zaangażowanie społeczne, bezrobocie.

W gronie przedstawicieli teologii dogmatycznej badania „familiologiczne” prowadziła Anna Woźnica (Maliszewska), a dotyczyły one feministycznej teologii Elizabeth A. Johnson¹² i teologii niepełnosprawności. Odnośnie do tego drugiego zagadnienia A. Woźnica dowodzi, że nawet jednostkom z wysokim stopniem niepełnosprawności (głęboka oligofrenia) przysługuje pełnia człowieczeństwa¹³.

Teologiem pastoralnym, zatrudnionym na Uniwersytecie Śląskim, o bogatym dorobku w zakresie badań nad rodziną jest ks. Ireneusz Celary. Opublikował wiele tekstów dotyczących wychowania religijnego, domowego Kościoła i troski o osoby starsze. Gruntownie przeanalizował także funkcjonowanie duszpasterstwa rodzin wśród polskich emigrantów w Wiedniu¹⁴ i Niemczech¹⁵. Ksiądz Bogdan Biela badał – obok takich zagadnień jak: emigracja, twórczość ks. Franciszka Blachnickiego, istota domowego Kościoła – wpływ mediów na rodzinę¹⁶. Również muzykolog ks. Antoni Reginek podejmował w swoich publikacjach tematykę małżeńską i rodzinną¹⁷.

W obszarze katechetyki ks. Krzysztof Sosna badał przebieg procesu wychowania, zwłaszcza w odniesieniu do sfery moralnej i religijnej. Opublikował także wiele tekstów naukowych i książkowych pomocy katechetycznych dotyczących wychowania i katechizacji osób z niepełnosprawnością¹⁸. Nad tym ostatnim zagadnieniem prowadził badania również ks. Roman Buchta.

Drugą dyscypliną w omawianej dziedzinie nauk teologicznych jest biblistyka. Tematyka rodzinna znajduje się w publikacjach ks. Macieja Basiuka, specjalisty w zakresie teologii Starego Testamentu. Prowadził on badania m.in. nad zagadnieniem ojcostwa w odniesieniu do biblijnych postaci Abrahama i Dawida. Okazuje się, że odgrywana przez nich publiczna rola patriarchów narodu wybranego ściśle koresponduje z zaangażowaniem w wychowanie własnych dzieci, z dążeniem do ich dobra rozumianego jako realizacja woli Bożej¹⁹.

¹² Por. A. Maliszewska, *Kobieta wyzwolona: Maryja w teologii Elizabeth A. Johnson*, Katowice 2015.

¹³ Por. A. Woźnica, *W stronę antropologii inkluzywnej: głęboka niepełnosprawność intelektualna a człowieczeństwo: studium z zakresu katolickiej teologii niepełnosprawności*, Katowice 2019.

¹⁴ Por. I. Celary, *Duszpasterstwo rodzin w Polskiej Misji Katolickiej w Wiedniu w latach 1981-2010*, Wiedeń 2013.

¹⁵ Por. I. Celary, B. Biela, *Duszpasterstwo rodzin w Polskiej Misji Katolickiej w Niemczech w latach 2004–2019*, Katowice 2022.

¹⁶ Por. B. Biela, *Nauczanie Kościoła o mediach: kontekst rodzinny*, w: *Media w rodzinie w perspektywie pastoralno-społecznej*, red. I. Celary, G. Polok, Katowice 2018, s. 11-26.

¹⁷ Por. A. Reginek, *Przekaz teologii małżeństwa w kościelnych pieśniach ślubnych*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 49,1 (2016), s. 79-96.

¹⁸ Por. K. Sosna, *Jak przygotować dziecko z niepełnosprawnością intelektualną do I Komunii Świętej?: nauczanie Kościoła i praktyczne porady dla osób przygotowujących dzieci do sakramentu Eucharystii*, Gniezno 2009.

¹⁹ Por. M. Basiuk, *Ojcostwo Abrahama w świetle tekstów patrystycznych*, „Verbum Vitae” 20 (2011), s. 207-221; tenże, *King David's Fatherhood – the Bright and Dark Sides*, „Biblica et Patristica Thoruniensia” 4 (2018), s. 447-461.

Badania nad rodziną prowadzone przez teologów zatrudnionych na Wydziale Teologicznym UŚ cechuje – pomimo łatwo zauważalnej różnorodności przedmiotowej i metodologicznej – jednolita perspektywa: traktowanie rodziny jako wyjątkowej wartości w wymiarze naturalnym i duchowym. Ową prawdę, wyrażoną chociażby przez Jana Pawła II w słowach: „małżeństwo i rodzina stanowią jedno z najcenniejszych dóbr ludzkości”²⁰, Kościół katolicki zawsze nieodmiennie głosił. Dorobek naukowców Wydziału Teologicznego UŚ wskazuje także na uświadomienie sobie przez nich idei i działań zagrażających właściwemu funkcjonowaniu współczesnej postaci życia rodzinnego.

3. BADANIA NAD RODZINĄ W DZIEDZINIE NAUK SPOŁECZNYCH I HUMANISTYCZNYCH

Trzem spośród 12 dyscyplin naukowych należących do nauk społecznych można przyporządkować badania nad rodziną prowadzone przez pracowników Wydziału Teologicznego UŚ, mianowicie: prawnu kanonicznego, psychologii i pedagogice. W takiej też kolejności zostaną omówione.

Ksiądz Andrzej Pastwa opublikował wiele tekstów obejmujących prawno-kanoniczną analizę związku małżeńskiego. Badał m.in. wkład nauczania Jana Pawła II w pogłębienie rozumienia istoty małżeństwa²¹ i orzecznictwo Roty Rzymskiej pozwalające uściślić właściwe pojmowanie dobra małżonków²². Natomiast ks. Piotr Ryguła podjął refleksję nad prawem małżeńskim obowiązującym w Hiszpanii oraz specyfiką małżeństw mieszanych.

Badaniami dotyczącymi rozmaitych aspektów małżeństwa w ujęciu prawa kanonicznego zajmowała się także Monika Gwóźdź, w tym kwestią fundamentów rozumienia małżeństwa w Kościołach: rzymskokatolickim i ewangelickich²³. Opublikowała ponadto teksty naukowe na temat przygotowania do małżeństwa, naturalnych metod rozpoznawania płodności oraz wychowania dzieci. Ksiądz Rafał Dappa prowadził natomiast badania nad wieloma elementami procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa²⁴.

Wydział Teologiczny UŚ można też uznać za ważny ośrodek psychologicznych studiów nad małżeństwem i rodziną. Ksiądz Henryk Krzysteczko, wykorzystując metody empiryczne, badał zagadnienia: wolontariat na rzecz rodziny²⁵,

²⁰ Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio* (1981), 1.

²¹ Por. A. Pastwa, „Przymierze miłości małżeńskiej”: *Jana Pawła II idea małżeństwa kanonicznego*, Katowice 2009.

²² Por. A. Pastwa, *Dobro małżonków: identyfikacja elementu ad validitatem w orzecznictwie Roty Rzymskiej*, Katowice 2016.

²³ Por. M. Gwóźdź, *Przymierze: fundamentalne założenia prawodawstwa małżeńskiego Kościoła rzymskokatolickiego i Kościołów ewangelickich*, Katowice 2019.

²⁴ Por. R. Dappa, *Duchowny jako świadek w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa*, „Ius Matrimoniale: ze studiów nad kościelnym prawem małżeńskim” 2 (2015), s. 73-84.

²⁵ Por. H. Krzysteczko, *Wolontariat w organizacjach pozarządowych na rzecz rodziny w województwie śląskim*, Katowice 2002.

poradnictwo rodzinne, ojcostwo. Weronika Juroszek analizowała kwestie małżeńskie (wybór małżonka, relacje z teściami) i wychowawcze (style przywiązania, postawy rodzicielskie). Opublikowała także wyniki nowatorskich badań nad małżeństwami w kryzysie, które to małżeństwa poddały się procesowi mediacji²⁶.

Monika Kornaszewska-Polak zajmowała się naukowo różnorodnymi aspektami funkcjonowania związków romantycznych: przywiązaniem, osamotnieniem, emocjonalnością²⁷. Poza tym koordynowała szeroko zakrojone badania empiryczne (szczególnie istotne dla rzetelnej realizacji programu kształcenia studiów drugiego stopnia na kierunku: nauki o rodzinie) nad praktyką asystentury rodziny²⁸. Problematykę tę badał również Marek Kuźnik²⁹.

W obszarze pedagogiki tematyka rodzinna jest zwykle wyrażenie reprezentowana. Mariola Kozubek wszechstronnie badała wychowawczy aspekt duchowości Ruchu Focolari i jego założycielki Chiary Lubich³⁰. Opublikowała także teksty naukowe dotyczące pedagogiki starości i metody Service-Learning. Badania Leokadii Szymczyk skupiły się na pedagogice specjalnej (dziecko przewlekłe chore, resocjalizacja nieletnich) i aksjologicznym wymiarze wychowania³¹. Paulina Puszcz badała rozmaite fenomeny pedagogiczne metodą narracyjną³².

Odnosnie do nauk humanistycznych naukowcy zatrudnieni na Wydziale Teologicznym UŚ podjęli pracę badawczą nad problematyką rodzinną w ramach dwóch dyscyplin naukowych: historii i filozofii. Ksiądz Wincenty Myszor, wybitny patrolog, organizator i pierwszy dziekan Wydziału Teologicznego UŚ, opisał i skomentował kształt życia rodzinnego w pierwszych wiekach chrześcijaństwa³³. Również ks. Andrzej Uciecha badał uwarunkowania wychowawcze (rola ojca, stosunek do niepełnosprawności) w tym samym okresie, zwłaszcza na podstawie pism Jana Chryzostoma³⁴.

²⁶ Por. W. Juroszek, *Psychopedagogiczne uwarunkowania odroczenia decyzji o rozwodzie: porównanie małżonków rozwodzących się i zawieszających postępowanie rozwodowe*, Katowice 2019.

²⁷ Por. M. Kornaszewska-Polak, *Emocje i płeć: studium dynamiki zaangażowania i dystansowania w związkach romantycznych*, Katowice 2020.

²⁸ Por. *Asystentura rodziny: teoria, badania, praktyka*, red. M. Kornaszewska-Polak, Sosnowiec 2016.

²⁹ Por. M. Kuźnik, *Szanse i ograniczenia modeli pracy asystenta rodziny*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 49,1 (2016), s. 198-211.

³⁰ Por. M. Kozubek, *Miłość jako podstawowa dynamika wychowania w rodzinie w ujęciu Chiary Lubich: wybrane aspekty*, „Paedagogia Christiana” 43 (2019), s. 365-400.

³¹ Por. L. Szymczyk, *Rola rodziny w rozwijaniu systemu wartości*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 1 (2017), s. 7-20.

³² Por. P.M. Puszcz, A.M. Kalus, E. Mazurek, *Biograficzne uczenie się ról rodzicielskich matek*, „Family Forum” 13 (2023), s. 85-107.

³³ Por. W. Myszor, *Chrześcijaństwo w Cesarstwie Rzymskim II i III wieku. Wybrane zagadnienia życia społecznego*, Katowice 2005, s. 148-218.

³⁴ Por. A. Uciecha, *Wpływ „gawiedzi” w procesie wychowania według św. Jana Chryzostoma, w: Teoretyczny i praktyczny wymiar sprawności moralnych w wychowaniu*, red. I. Jazukiewicz, Szczecin 2015, s. 197-209.

Filozoficzne analizy wielu fenomenów związanych z życiem rodzinnym prowadził Marek Wójtowicz. Zajmował się zagadnieniami: męskości, przebaczenia, uczciwości małżeńskiej i błędu w wychowaniu. Badał też związki pomiędzy współczesnymi koncepcjami antropologicznymi a wynikającymi z nich wizjami małżeństwa i rodziny³⁵. Liczne publikacje ks. Witolda Kani i dotyczą natomiast kwestii bioetycznych (kryteria śmierci mózgowej, uporczywa terapia, testament życia), a także przebaczenia. Przykuwa uwagę jego tekst przybliżający zagrożenia dla funkcjonowania rodziny, wynikające z fałszywie rozumianej idei postępu³⁶.

Cechą charakterystyczną opisanych badań nad małżeństwem i rodziną, zrealizowanych w ramach dyscyplin społecznych i humanistycznych, jest ich bazowanie na wyrazistych założeniach antropologicznych i aksjologicznych. Wśród nich należy wymienić uznanie istnienia obiektywnej prawdy o rzeczywistości, afirmację życia osoby ludzkiej od poczęcia do naturalnej śmierci, integralne rozumienie człowieka, upatrywanie w miłości ukierunkowanej na dobro drugiego jedynej drogi pełnego samourzeczywistnienia jednostki. W tym horyzoncie nierozzerwalna więź małżeńska oraz rodzina, której członkowie dążą do wzajemnego służenia sobie i tworzenia osobowej wspólnoty, stają się wartościami o fundamentalnym znaczeniu. Zadaniem nauk o rodzinie jest odsłanianie i uzasadnianie tych prawd, a także zapewnianie teoretycznych podstaw właściwym działaniom zorientowanym na wsparcie rodziny.

4. AKTYWNOŚĆ BADAWCZA STUDENTÓW WYDZIAŁU TEOLOGICZNEGO UŚ

Środowisko naukowe uczelni tworzą nie tylko jej pracownicy naukowcy i dydaktyczni, lecz również studenci. Ich aktywność badawczą można podzielić na obowiązkową i dodatkową. Studenci kierunku: nauki o rodzinie znajdują na Wydziale Teologicznym UŚ odpowiednie możliwości realizowania obu form rozwoju naukowego.

Praca naukowa studenta jest istotnym elementem każdego programu kształcenia w ramach szkoły wyższej. Dotyczy to szczególnie kierunków o profilu ogólnoakademickim, a taki właśnie charakter mają studia pierwszego i drugiego stopnia na kierunku: nauki o rodzinie na Wydziale Teologicznym UŚ. Konkretnym efektem badań studenta – prowadzonych oczywiście pod opieką promotora: doświadczonego naukowca zatrudnionego na Wydziale Teologicznym UŚ – jest praca dyplomowa. W latach 2012–2024 takich prac zawierających rezultaty badań nad małżeństwem i rodziną, pozytywnie ocenionych przez promotora

³⁵ Por. M. Kornaszewska-Polak, M. Gwóźdź, M. Wójtowicz, L. Szymczyk, *Kondycja współczesnej rodziny – ujęcie interdyscyplinarne*, Katowice 2021, s. 17-46.

³⁶ Por. W. Kania, *Życie rodzinne w świetle idei postępu*, w: *Rodzina miłością wielką (?)...*, s. 246-260.

i recenzenta, powstało więcej niż pół tysiąca (ponad 300 na studiach pierwszego stopnia i ponad 200 na studiach drugiego stopnia).

Ponadprogramowa praca naukowa studenta zwykle wiąże się z jego przynależnością do kół naukowych. Na Wydziale Teologicznym UŚ prężnie działa Studenckie Koło Naukowe Nauk o Rodzinie „Pro”. Obok szerokiej działalności szkoleniowej (warsztaty, wyjazdy studyjne) i organizacyjnej (konferencje naukowe, wykłady zaproszonych gości) daje ono studentom nauk o rodzinie okazję do włączania się w projekty naukowe pracowników Wydziału Teologicznego UŚ i prowadzenia samodzielnych badań naukowych. Rezultaty owej aktywności zaowocowały wieloma publikacjami, w tym w formie rozdziałów pracach zbiorowych, których autorami byli wyłącznie albo w większości studenci Wydziału Teologicznego UŚ³⁷.

Stosunkowo nowym zjawiskiem charakterystycznym dla dydaktyki szkoły wyższej w Polsce jest opieka tuteurska nad studentem. Choć na Uniwersytecie Śląskim nie stała się dotychczas elementem programów kształcenia, była realizowana na wielu jego wydziałach. Również pracownicy Wydziału Teologicznego UŚ włączyli się w rozmaite inicjatywy obejmujące indywidualną pracę ze studentem metodą tutoringu, w tym w program „Tutoring dla najlepszych studentów UŚ”, realizowany w latach 2018–2019, oraz w projekt MNiE „Mistrzowie dydaktyki” (2020–2023). Badania prowadzone w ramach opieki tuteurskiej przyniosły znaczące rezultaty. Uwzględniając jedynie problematykę rodzinną, studenci Wydziału Teologicznego UŚ objęci tutoringiem opublikowali około 10 artykułów naukowych oraz wystąpili z referatem na co najmniej trzech konferencjach naukowych.

Warto wreszcie zwrócić uwagę na funkcjonowanie periodyku, jakim jest internetowe czasopismo studentów Wydziału Teologicznego UŚ: „Silesia Superior”. To półrocznik zawierający publikacje studentów i doktorantów, mające charakter naukowy i popularnonaukowy. W latach 2012–2024 ukazały się 23 zeszyty czasopisma. Zgodnie z prowadzonymi na Wydziale Teologicznym UŚ kierunkami studiów dominują w nich teksty o tematyce teologicznej i rodzinnej. Analiza ilościowa wskazuje, że spośród 135 artykułów³⁸ zamieszczonych w „Silesia Superior” aż 76 (56% całości) dotyczy małżeństwa i rodziny, co świadczy o dużej aktywności naukowej studentów nauk o rodzinie, znacznie wykraczającej poza wymogi wynikające z programu kształcenia.

³⁷ Można wyliczyć tutaj następujące publikacje: *Grunt to dobra rodzina*, red. W. Pieja, P. Pawłowska, A. Skruszewicz, Katowice 2012, *Wołanie o prawdziwy szacunek dla rodziny*, red. P. Pawłowska, A. Skruszewicz, Katowice 2013, *Dialog w perspektywie mikrostruktur społecznych: ujęcie interdyscyplinarne*, red. A. Kłos-Skrzypczak, Katowice 2019.

³⁸ W obliczeniach nie uwzględniono innych zamieszczonych w czasopiśmie rodzajów tekstów, takich jak recenzje, sprawozdania, tłumaczenia.

UWAGI KOŃCOWE

Reasumując przedstawione treści, trzeba stwierdzić, że na Wydziale Teologicznym UŚ prowadzono w omawianym okresie intensywne badania nad problematyką małżeńską i rodzinną. Jest to wynik indywidualnych zainteresowań badawczych sporej części naukowców reprezentujących zarówno nauki teologiczne, jak i dla teologii pomocnicze, zatrudnionych na Wydziale Teologicznym UŚ, a także realizacji zadań dydaktycznych w odniesieniu do studentów nauk o rodzinie, gdyż wiele tych zadań ma charakter naukowy. Można być pewnym, że owe badania będą kontynuowane, ponieważ dotyczą kwestii niezwykle istotnych teoretycznie, intelektualnie frapujących. Rzetelna wiedza o rodzinie warunkuje również właściwą realizację tak ważnych elementów praktyki społecznej, jak: przygotowanie do małżeństwa, wychowanie w rodzinie, polityka prorodzinna, pomoc rodzinom dysfunkcyjnym. Trudno wyobrazić sobie, aby w przewidywalnej przyszłości zagadnienia związane z rodziną utraciły swój wyjątkowo doniosły charakter.

BIBLIOGRAFIA

- Asystentura rodziny: teoria, badania, praktyka*, red. M. Kornaszewska-Polak, Sosnowiec 2016.
- Bartoszek A., *Seksualność osób niepełnosprawnych: studium teologicznomoralne*, Katowice 2009.
- Basiuk M., *King David's Fatherhood – the Bright and Dark Sides*, „Biblica et Patristica Thoruniensia” 4 (2018), s. 447-461.
- Basiuk M., *Ojcostwo Abrahama w świetle tekstów patrystycznych*, „Verbum Vitae” 20 (2011), s. 207-221.
- Biela B., *Nauczanie Kościoła o mediach: kontekst rodzinny*, w: *Media w rodzinie w perspektywie pastoralno-społecznej*, red. I. Celary, G. Polok, Katowice 2018, s. 11-26.
- Celary I., Biela B., *Duszpasterstwo rodzin w Polskiej Misji Katolickiej w Niemczech w latach 2004–2019*, Katowice 2022.
- Celary I., *Duszpasterstwo rodzin w Polskiej Misji Katolickiej w Wiedniu w latach 1981–2010*, Wiedeń 2013.
- Dappa R., *Duchowny jako świadek w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa*, „Ius Matrimoniale: ze studiów nad kościelnym prawem małżeńskim” 2 (2015), s. 73-84.
- Dialog w perspektywie mikrostruktur społecznych: ujęcie interdyscyplinarne*, red. A. Kłos-Skrzypczak, Katowice 2019.
- Drożdż A., *Dzisiejsze ataki na małżeństwo i rodzinę*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 49,1 (2016), s. 113-133.

- Drożdż A., *Współczesne ludzkie pomysły na rodzinę*, w: *Rodzina miłością wielka (?)*, red. W. Surmiak, Katowice 2014, s. 144-161.
- Grunt to dobra rodzina*, red. W. Pieja, P. Pawłowska, A. Skruszewicz, Katowice 2012.
- Gwoździwicz T., *Sieroctwo jako problem społeczny i moralny*, Katowice 2020.
- Gwóźdź M., *Przymierze: fundamentalne założenia prawodawstwa małżeńskiego Kościoła rzymskokatolickiego i Kościołów ewangelickich*, Katowice 2019.
- Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio* (1981).
- Juroszek W., *Psychopedagogiczne uwarunkowania odroczenia decyzji o rozwodzie: porównanie małżonków rozwodzących się i zawieszających postępowanie rozwodowe*, Katowice 2019.
- Kania W., *Życie rodzinne w świetle idei postępu*, w: *Rodzina miłością wielka (?)*, red. W. Surmiak, Katowice 2014, s. 246-260.
- Kłos-Skrzypczak A., *The Impact of the Loss of a Child in the Prenatal Period on Marital and Family Life and the Religiosity of Women after Miscarriage*, „Religions” 11 (2023), s. 1-15.
- Kornaszewska-Polak M., *Emocje i płeć: studium dynamiki zaangażowania i dystansowania w związkach romantycznych*, Katowice 2020.
- Kornaszewska-Polak M., Gwóźdź M., Wójtowicz M., Szymczyk L., *Kondycja współczesnej rodziny – ujęcie interdyscyplinarne*, Katowice 2021, s. 17-46.
- Koszalka G., Stopikowska M., *Zakończenie*, w: *Nauki o rodzinie – tradycje i perspektywy edukacyjne*, red. G. Koszalka, M. Stopikowska, Gdańsk 2007, s. 377-381.
- Kozubek M., *Miłość jako podstawowa dynamika wychowania w rodzinie w ujęciu Chiary Lubich: wybrane aspekty*, „Paedagogia Christiana” 43 (2019), s. 365-400.
- Krzysteczko H., *Wolontariat w organizacjach pozarządowych na rzecz rodziny w województwie śląskim*, Katowice 2002.
- Kuźnik M., *Szanse i ograniczenia modeli pracy asystenta rodziny*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 49,1 (2016), s. 198-211.
- Maliszewska A., *Kobieta wyzwolona: Maryja w teologii Elizabeth A. Johnson*, Katowice 2015.
- Myszor W., *Chrześcijananie w Cesarstwie Rzymskim II i III wieku. Wybrane zagadnienia życia społecznego*, Katowice 2005.
- Pastwa A., *Dobro małżonków: identyfikacja elementu ad validitatem w orzecznictwie Roty Rzymskiej*, Katowice 2016.
- Pastwa A., „Przymierze miłości małżeńskiej”: *Jana Pawła II idea małżeństwa kanonicznego*, Katowice 2009.
- Puszcz P.M., Kalus A.M., Mazurek E., *Biograficzne uczenie się ról rodzicielskich matek*, „Family Forum” 13 (2023), s. 85-107.
- Reginek A., *Przekaz teologii małżeństwa w kościelnych pieśniach ślubnych*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 49,1 (2016), s. 79-96.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 11 października 2022 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych.*

- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 września 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych.*
- Sosna K., *Jak przygotować dziecko z niepełnosprawnością intelektualną do I Komunii Świętej?: nauczanie Kościoła i praktyczne porady dla osób przygotowujących dzieci do sakramentu Eucharystii*, Gniezno 2009.
- Surmiak W., *Miłość małżeńska w świetle Amoris laetitia papieża Franciszka*, w: „*Ite ad Ioseph*” (Rdz 41,55). *Księga Jubileuszowa dla Księdza Józefa Koziry w 75. rocznicę urodzin i 50. święceń kapłańskich*, red. A. Malina, Katowice 2022, s. 260-277.
- Szwarczyńska E., *Genderowa rodzina. Perspektywa chrześcijańska*, Katowice 2018.
- Szymczyk L., *Rola rodziny w rozwijaniu systemu wartości*, „*Łódzkie Studia Teologiczne*” 1 (2017), s. 7-20.
- Uciecha A., *Wpływ „gawiedzi” w procesie wychowania według św. Jana Chryzostoma*, w: *Teoretyczny i praktyczny wymiar sprawności moralnych w wychowaniu*, red. I. Jazukiewicz, Szczecin 2015, s. 197-209.
- Wołanie o prawdziwy szacunek dla rodziny*, red. P. Pawłowska, A. Skruszewicz, Katowice 2013.
- Woźnica A., *W stronę antropologii inkluzywnej: głęboka niepełnosprawność intelektualna a człowieczeństwo: studium z zakresu katolickiej teologii niepełnosprawności*, Katowice 2019.
- Wójtowicz M., *Historia kierunku studiów nauki o rodzinie na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach*, „*Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*” 49,1 (2016), s. 226-236.